

Fémkeresővel a régészet szolgálatában

NÉMETH ROLAND

Manapság egyre jobban előtérbe kerülnek a lelőhely-felderítés és az ásatások során a fémdektoros kutatások, melyek eredményeképpen lényegesen megnő a megtalált fém tárgyak és érmek száma a lelőhelyeken. Magyarországon egyre több civil¹ kapcsolódik be a kutatásokba, ugyanakkor sajnos még mindig magas az illegális „kincsvadászok” száma, ami beárnyékolja a kutatást, hiszen számos, akár különleges lelet is „eltűnhet”.² Ebből kifolyólag feltételezhető, hogy a régészetileg kiemelt jelentőségű helyszínek leraboltak lehetnek, ami a fellendülő – fémkeresővel támogatott – terepi kutatások tudományos értékelését is torzíja. Írásomban a mellette, illetve ellene felhozott érvekkel igyekszem bemutatni a fémkereső alkalmazását.

Fémkereső a hazai kutatásban

Kijelenthető, hogy míg külföldön a fémdektor bevonása a kutatásokba jóval előbb elterjedt, addig hazánkban a kutatók megosztva³ viszonyultak a kérdéshez. Ennek oka a műkincsrablásokból ered, illetve, hogy a fémkereső által jelzett lelet kiásása közben akár az addig régészetileg érintetlen réteg is megbolygatásra kerülhet.⁴ Sajnos az illegális fémkeresősök messze a szakma előtt járnak, a földben rejlő információt hordozó tárgyak száma pedig fogytán van.⁵

Magyarországon egyre több civil kapcsolódik be a kutatásokba, elválnak az illegális fémkeresősöktől az engedéllyel rendelkezők (*l. kép*). A jószándékú „amatőr kutatók” igyekeztek a múzeumokkal kapcsolatba lépni, keresve az együttműködés lehetőségét.⁶ Helyenként már az engedély kiadása, illetve a műszer használata egyaránt próbaidőhöz kötött.⁷ A kutatások kapcsán kiemelendő, hogy a begyűjtött leletek nagyrészt szórvány, objektumhoz nem köthető darabok,⁸ legnagyobb hányaduk a felszínhez közel, de alapvetően 15 cm-nél nem mélyebbről, vagyis a szántással bolygatott részből kerül elő.⁹ Ugyanakkor mégsem szórványok, hiszen a leletek a bejárás során bemérésre

¹ Megnevezésükre megtévesztő a többször felbukkanó „amatőr” kifejezés, hiszen a fémkereső használatában jelentős szakmai jártasságra tettek szert az együttműködések során.

² LASSÁNYI 2018, 22.

³ SZABÓ et al. 2016, 1.

⁴ SZABÓ – SZAJCSÁN 2017, 40–41.

⁵ SZABÓ – SZAJCSÁN 2017, 40–41; LASSÁNYI 2018, 22.

⁶ LASSÁNYI 2018, 22.

⁷ SZABÓ – SZAJCSÁN 2017, 40–42; RÁCZ 2017, 1–2.

⁸ V. SZABÓ – CZAJLIK – REMÉNYI 2014, 3–4.

⁹ SZABÓ et al. 2014, 269–270.

kerülnek, ezáltal pedig a térképen kirajzolódik a leletszóródás.¹⁰ A fémdetektoros kutatásnak külön módszertana alakulhat ki a jövőben, ugyanakkor Magyarországon erre még jelenleg nincs külön lefektetett protokoll.¹¹

1. kép: Munkában a múzeumbarát fémkeresősök – a kis zászlók jelzik a leleteket, amelyek a későbbi bemérés után a térképen egy szóródási képet mutatnak

Fémdetektoros kutatás hallgatói szemmel

Régészhallgatóként lehetőségem nyílt több fémkeresős kutatásban részt venni, megismerni a közösségi régészet ezen oldalát. Az első ilyen program 2016-ban volt, a mohácsi helyszínen, ahol azt megelőzően 490. éve zajlott a csata.¹² A program szakmai eredményei mellett legfontosabb hozadékként talán azt lehet megemlíteni, hogy segített előmozdítani az együttműködést a régészet és a fémkeresősök között. A kutatás legfőbb célja az ismerkedés és tapasztalatszerzés, valamint egymás módszereinek megismerése volt. A kezdeményezés iránymutatásul szolgálhat azoknak a fémkeresősöknek, akik

¹⁰ NÉGYESI 2010 vonatkozó részei; V. SZABÓ – CZAJLIK – REMÉNYI 2014 vonatkozó részei; REZI 2015, 164; SZABÓ 2017, 51–52; LASSÁNYI – ZSIDI 2017, 282, 11. ábra.

¹¹ SZABÓ et al. 2016, 2–4; SZABÓ – SZAJCSÁN 2017. A Mohács 500 projektben folyó kutatáshoz a protokoll kidolgozása folyamatban van (Szabó Máté szíves szóbeli közlése).

¹² A program főszervezői a Janus Pannonius Múzeum és a PTE BTK Régészet Tanszék Pécsről, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Régészet Tanszéke, illetve Detect Max Hungary Kft. voltak.

régebb óta az intézményekkel együttműködve tevékenykednek, illetve azoknak is, akik most kapcsolódnak be a kutatásokba.¹³

Hallgatótársaimmal már az első közösségi programtól kezdve részt vettünk a közös munkában (2. kép). A fém-detektoros kutatás során talált leleteket a földbe szúrt zászlókkal jelölték, majd a csomagolás után a pontos koordináta adatok bemérése következett. Ehhez a kutatást vezető régész ismertette a mérőműszer használatát, és ránk várt a feladat, hogy végigjárva a területet összegyűjtve a leletanyagot, bemérjük azokat. Véleményem szerint az egyik legfontosabb a régészeten a leletanyag megismerése, kézbevétele. Erre remek lehetőséget ad a fémkeresők utáni elcsomagolás, hiszen ekkor testközelből találkozhatunk a múltunk egy-egy darabjával. Az ezt követő dokumentálás segít elsajátítani olyan módszertani feladatokat, amelyekre szükségünk lehet a későbbiekben. Ugyanakkor lehetőségünk nyílt magának a fém-detektornak a megismerésére, kipróbálására is, amely során tapasztalatokat szerezhettünk a műszert illetően.

Összegzésképpen szeretném kiemelni, hogy egyetemi tanulmányaim kezdetének idején a közösségi régészetről, illetve a fém-detektor használatáról meglehetősen kevés szó esett, viszont pár év elteltével a sikeres együttműködéseknek hála az oktatás keretein belül is hangsúlyosabban van jelen, hiszen lehetőségünk van részt venni a programokon, illetve terepbejárásokon, és magunk is a kezünkbe vehetjük a fém-detektort.

2. kép: Egységben az erő – a közösségi régészet mindkét fél számára eredményes

Mellette vagy ellene?

Ahogy említettem, az eszköz megítélése manapság is megosztó a kutatók körében. Magyarországon meglehetősen könnyű egy detektor beszerzése, hiszen nem kötött regisztrációhoz. Számos online webáruház kínál műszert a legszélesebb választékban az „önjelölt kincskeresők” számára.¹⁴ Az országot az

¹³ SZABÓ et al. 2016, 1; POLGÁR 2017, 20; <https://mohacs.blog.hu/> (Letöltés: 2019.02.25. 14:32).

¹⁴ SZABÓ – SZAJCSÁN 2017, 41; BÍRÓ – LASZLOVSKY – RÓZSA 2017, 1–2.

1990-es években érte el az illegális hullám, ekkortájt a Dunántúl főként római kori lelőhelyeit érték fosztogatások, komoly károkat okozva ezáltal.¹⁵

Jelenleg szigorúan szabályozott tevékenység,¹⁶ használata engedélyhez kötött, még a régészek számára is bejelentésköteles.¹⁷ A törvény bünteti azokat a magánembereket, akik régészeti lelőhelyen keresőznek és összegyűjtik a tárgyakat, de törvénybe ütközik magának a fémkeresőnek az engedély nélküli használata is.¹⁸ Hazánkban magas az illegális keresősök száma, ami beárnyékolja a kutatást, hiszen az adott lelőhelyeken feltételezhető, hogy számos, a múlt megismerése kapcsán értékes lelet kerülhetett a műkincspiacra.¹⁹

Pozitívum a szakmai kutatások során előkerülő leletanyag nagyobb mennyisége, amelyekben immár jelentős hányadot képviselnek a fémleletek. A kutatás ezáltal jóval nagyobb mennyiségű és változatosabb összetételű tárgyi anyaggal dolgozhat. Egyre több múzeumbarát fémkeresős kapcsolódik be a terepi tevékenységbe, akiknek a profi műszerismerete gyümölcsöző lehet a jövő régészete számára.²⁰

A győr–ménfőcsanakai fémdetektoros kutatás

A lelőhely az itt végbement beruházásoknak köszönhetően meglehetősen kutatottnak tekinthető.²¹ A Győr–Ménfőcsanak Széles-földekre tervezett bevásárlóközpont építése előtt Ilon Gábor vezetésével²² megelőző feltárásokat végeztek 2009 októbere és 2011 szeptembere között. A kutatás a Széles-földek nevű dűlőben lévő, kb. 150 hektár kiterjedésű lelőhelyen zajlott. A terület megtelepedés alkalmas részeit folyamatosan lakták, így nagyon intenzív a lelőhely.²³ A feltárást szisztematikus fémdetektoros kutatás kísérte végig,²⁴ ami abban az időben újdonságnak számított az országban, ennek okán szeretném példaként említeni.

A megelőző feltáráshoz kapcsolódó fémdetektoros kutatás során 7290 fémtárgy került elő, amelyből 4192 képviselte az érdeklődési területemhez tartozó római kort. A fémdetektoros kutatás rétegesen zajlott, több lépcsős humuszolást követve. A lokalizált fémek a GPS-koordináták rögzítése után kerültek csomagolásra. A felső földréteg szegénysége ugyanakkor igazolja, hogy

¹⁵ LASSÁNYI 2018, 22.

¹⁶ 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról. 9. Bejelentésköteles feltárási tevékenységek, valamint a fémkereső műszer hivatás gyakorlásához szükséges használatának bejelentése.

¹⁷ HUDÁK 2016, 102.

¹⁸ BÍRÓ – LASZLOVSKY – RÓZSA 2017, 1; RÁCZ 2017, 1.

¹⁹ HUDÁK 2016, 84; SZABÓ – SZAJCSÁN 2017, 43; LASSÁNYI 2018, 22.

²⁰ SZABÓ – SZAJCSÁN 2017, 42–43; RÁCZ 2017, 7.

²¹ ILON 2012, 237.

²² ILON 2017, 187.

²³ ILON 2017, 185.

²⁴ ILON 2017.

a terület népszerű volt az illegális fémkeresők körében is, akik megtalálhatták a felszínhez közelebb lévő leletek egy részét.²⁵

A Redő Ferenc által elkészített katalógusban összesen 1627 érmét számlál a 2010–2011-es kutatás során előkerült leletanyag, ebből 1466 db római korra keltezhető érem képezte a vizsgálódásom tárgyát, amellyel numizmatikai témájú szakdolgozatomban foglalkoztam.²⁶ A lelőhely kutatástörténetét áttekintve jól látható, hogy az imént említett, akkoriban hazánkban újdonságnak számító fémkeresők kutatást megelőzően nagyságrendileg kevesebb érem látott napvilágot,²⁷ és az is főként a temetőkből származó lelet volt.²⁸

Összefoglalás

Összességében elmondható, hogy a fémdetektor lelőhely-felderítésbe és ásatási munkákba történő bevonása nagyban hozzájárul ahhoz, hogy ekkora mennyiségű leletanyag lásson napvilágot. A múzeumbarát, intézményekkel együttműködő fémkeresők munkáját a szakma is elismeri, egyre inkább ösztönzi. A jövő számára is kedvező lehet az amatőr kutatók bevonása a régészeti munkák során.²⁹ Az együttműködéseknek köszönhetően számos korábban talált lelet is leadásra került, amelyek vonatkozásában esetenként hitelesítő kutatások is indultak a későbbiekben.³⁰

Régészhallgatóként fontosnak tartom a hasonló programokat, kezdeményezéseket, hiszen lehetőségünk nyílik az előkerült leletanyag helyszíni tanulmányozására, a dokumentáció elsajátítására, sőt magának a fémdetektornak a megismerésére. Ugyanakkor ezek remek alkalmak szakmai kapcsolatok kiépítésére és az egymástól való tanulásra is. A terepi tevékenységbe egyre több múzeumbarát fémkereső kapcsolódik be, akiknek a profi műszerismerete kedvező lehet a jövő régészete számára.

Irodalom

BÍRÓ – LASZLOVSZKY – RÓZSA 2017 = Bíró Gyöngyvér – Laszlovszky József – Rózsa Zoltán: Fémkeresők kutatások Magyarországon. Új programok, eredmények. *Magyar Régészet online magazin* 2017 nyár (2017) 1–6.

EGRY 2007 = Egrý Ildikó: Előzetes beszámoló a Győr–Ménfőcsanak, Eperfördeken végzett megelőző feltárásokról (2005–2006). In: Kisfaludi Júlia (szerk.): *Régészeti Kutatások Magyarországon 2006*. Budapest 2007, 27–52.

²⁵ ILON 2017, 187.

²⁶ NÉMETH 2018.

²⁷ NÉMETH 2018, 10.

²⁸ Összesen 17 csontvázas sírból 111 érem került elő, több esetben egy csomóban (EGRY 2007, 35).

²⁹ LASSÁNYI 2018, 22–23.

³⁰ LASSÁNYI 2018, 23.

- HUDÁK 2016 = Hudák Krisztina: Egy államhatárokon átívelő társadalmi probléma – A régészeti célú fémkeresőzés múltja és jelene Magyarországon. *Határrendészeti Tanulmányok* 2016/1 (2016) 84–106.
- ILON 2012 = Ilon Gábor: Győr-Ménfőcsanak–Széles-földek (Győr-Moson-Sopron megye, bevásárlóközpont építése). In: Kvassay Judit (szerk.): *Évkönyv és jelentés a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2009. évi feltárásairól*. Budapest 2012, 104–105.
- ILON 2017 = Ilon Gábor: A néhai Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat fémkeresős protokolljának eredményei egy ménfőcsanaki lelőhelyrészleten. Előzetes anyagközlés. In: Benkő Elek – Bondár Mária – Kolláth Ágnes (szerk.): *Magyarország Régészeti Topográfija. Múlt, jelen, jövő*. Budapest 2017, 185–207.
- LASSÁNYI – ZSIDI 2017 = Lassányi Gábor – Zsidi Paula: Új módszerek egy régi lelőhely kutatásában. Fémkeresővel az aquincumi polgár város nyugati felének topográfiai kutatásában. In: Benkő Elek – Bondár Mária – Kolláth Ágnes (szerk.): *Magyarország Régészeti Topográfija*. Múlt, jelen, jövő. Budapest 2017, 273–289.
- LASSÁNYI 2018 = Lassányi Gábor: Fémkeresős kutatások az Aquincumi Múzeumban. *Magyar Régészet online magazin* 2018 tél (2018) 22–28.
- NÉGYESI 2017 = Négyesi Lajos: *Csaták néma tanúi. A csata- és hadszíntérkutatás- hadtörténeti régészet fogalma és módszerei*. Budapest 2010.
- NÉMETH 2018 = Németh Roland: *Ménfőcsanak római érmei. Győr–Ménfőcsanak Szélesföldek / Eperföldek éremanyagának vizsgálata*. Szakdolgozat. Pécs : PTE, 2018.
- POLGÁR 2017 = Polgár Balázs: Csatatérkutatás a „második mohácsi csata” helyszínén. *Határtalan régészet* II/2 (2017) 19–21.
- REZI 2015 = Rezi Botond: *Deponálási szokások a késő bronzkori Közép-Erdélyben*. Doktori disszertáció. Budapest : ELTE, 2015.
- SZABÓ 2017 = Szabó Máté: *Roncsolásmentes régészeti módszerek alkalmazása római kori vidéki települések régészetében Magyarországon*. Doktori disszertáció. Pécs : PTE, 2017.
- SZABÓ – SZAJCSÁN 2017 = Szabó Máté – Szajcsán Éva: Fémkeresős együttműködések a régészeti terepmunkában. In: Kósa P. (főszerk.): *Várak, kastélyok, templomok. Évkönyv* 2017. Pécs 2017, 40–44.
- RÁCZ 2017 = Rácz Tibor Ákos: Fémkeresősök a múzeum kötelékében. Közösségi régészeti modell építése Pest megyében. *Magyar Régészet online magazin* 2017 őszi (2017) 1–7.

SZABÓ et al. 2014 = Szabó Máté – Kiss Alexandra – Molnár Róbert – Nagy Balázs – Neményi Réka – Szabó András – Takács Péter Nándor – Talabér Ildikó: Előzetes jelentés a Cserdi község (Baranya megye) melletti római villagazdaság 2012. évi próbafeltárásáról és terepi kutatásáról. In: Balázs Péter (szerk.): *Fiatal Római Koros Kutatók III. Konferenciakötete*. Szombathely 2014, 255–304.

SZABÓ et al. 2016 = Szabó Máté – Bertók Gábor – Gáti Csilla – Szajcsán Éva: A mohácsi csatatér kutatása – az első országos fémkeresős szakmai hétvége és tanulságai. *Magyar Régészet online magazin* 2016 nyár (2016) 1–7.

V. SZABÓ – CZAJLIK – REMÉNYI 2014 = V Szabó Gábor – Czajlik Zoltán – Reményi László: Egy vaskori fegyveres konfliktus nyomai. *Magyar Régészet online magazin* 2014 tavasz (204) 10–16.

Internetes források

<https://mohacs.blog.hu/> (Letöltés: 2019.02.25 16:45)

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800068.KOR×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT> (Letöltés: 2019.02.25 17:54)

Képek forrása

1–2. kép: Szabó Máté felvétele

With metal detector on the side of the archaeology

ROLAND NÉMETH

Nowadays, metal detector researches are coming into prominence more intensively which results more metal objects and coins. In Hungary, more and more civilians are joining the research. The collected hoards are mostly stray find, because they cannot be linked to context, but they are not remnants in the sense, that the artifact is calibrated during the going-over, and it draws a scatter image on a map. Because of that the research works with a rather broader methodology.

In Hungary, the number of illegal "treasure hunters" is high, which overshadows the research, as many interesting findings may disappear. More and more volunteers join in the metal-detector researches, who are engaged in metalwork and whose instrumental professionalism can be beneficial for future archaeology.

As an archaeologist student, I consider similar programs and initiatives important, as we have the opportunity to study the discovered finds on the spot, to learn the documentation, and even to get to know the metal detector itself, a great opportunity to build relationships and learn from each other.